

**РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ „ТРАНСПОРТ И ЛОГИСТИКА”
ОД ПРОФ. Д-Р РИСТЕ ТЕМЈАНОВСКИ,
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ, УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” ВО ШТИП**

Врз основа на одредбите од Статутот и Правилникот за единствените основи за остварување на издавачката дејност на Универзитет „Гоце Делчев” во Штип, како и Одлуката бр.1202-51/6 од 186. редовна седница на Наставно-научниот совет на Економски факултет, одржана на 2.4.2020 година, избрана е Рецензентска комисија во состав:

1. Проф. д-р Ленче Петреска, редовен професор, Факултет за економија и организација на претприемништво, Меѓународен славјански универзитет „Г.Р.Державин“;
2. Проф. д-р Алекса Стаменковски, редовен професор во пензија, Факултет за економски науки, Европски универзитет – Скопје

за изготвување на извештај - рецензија на приложениот ракопис со наслов „**Транспорт и логистика**“ од авторот **д-р Ристе Темјановски**, редовен професор, наменет за студентите на прв циклусна студии на Економски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.

По прегледот на ракописот, Комисијата до Наставно-научниот совет на Економски факултет го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Општи податоци за ракописот: Ракописот „**ТРАНСПОРТ И ЛОГИСТИКА**“ од проф. д-р Ристе Темјановски е наменет за студентите на прв циклус студии на Економски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип. Ракописот е структуриран и пишуван според Наставниот план и програма за предметот Транспорт и логистика, кој се изучува на прв циклус студии на Економски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип. Застапен е во прва година (шести семестар), како задолжителен предмет на студиската програма Бизнис економија (2+2+2) и избран предмет на студиските програми Менаџмент и претприемништво и Маркетинг менаџмент, со неделен фонд на часови 2+2+2, исто со 6 кредити. Ракописот кој им е доставен на рецензентите претставува материјал преку кој студентите ќе можат да добијат основни насоки, сознанија, практични искуства и информации потребни за предметната материја, но и ќе може целосно да се реализираат барањата на предметната програма и ЕКТС системот.

Податоци за обемот на ракописот: Содржината на ракописот, кој е наменет за издавање во вид на е-учебник по предметот ТРАНСПОРТ И ЛОГИСТИКА е претставен од вкупно 304 страници текстуален материјал, надополнет со табели, слики и прилози. Трудот е пишуван во А4 формат, со нормален проред, употребен е фонт Ariel, големина на буквите 11. Ракописот е подготвен според стандардната методологија, а обемот на трудот и неговата содржина ги задоволуваат критериумите според бројот на часови и според одредбите од Правилникот за единствените основи за остварување на издавачка дејност на Универзитетот „Гоце Делчев” во Штип. Ракописот по обемот и содржината ги задоволува критериумите за електронски учебник и кореспондира со бројот на часови по предметот ТРАНСПОРТ И ЛОГИСТИКА за студентите на Економски факултетот при Универзитет „Гоце Делчев” - Штип.

Податоци за постоење на сличен или ист наслов: Ракописот е напишан на едноставен и разбирлив јазик, со јасна стручна терминологија, прифатлив за студентите. Трудот, според содржината и начинот на разработка, претставува дело во кое на оригинален начин се претставува транспортната проблематика. Во него на јасен, стручен и разбирлив начин е опфатена комплексноста на проблематиката од областа на транспортот и логистиката, со домашни и светски практики и искуства. И покрај тоа што во нашата земја постои

мал број на јавно презентирана литература од оваа област, проблематиката разработена во ваква методолошка рамка и во овој обем е од драгоцената помош за студентите на Економски факултет и за студентите кои ги изучуваат сродните економски проблематики и други дисциплини. Друг учебник, скрипта, практикум или друго наставно помагало што ја третира проблематиката и на транспортот и логистиката во една синтетна целина според ваквата наставна програма на УГД не е објавен.

Краток опис на содржината: Материјата е конципирана во шеснаесет самостојни поглавја.

Во првата глава од книгата се дефинирани поимот и улогата на транспортот како значајна стопанска дејност и улогата и значењето на транспортот во општествениот развој. Д-р Темјановски ги нагласува трајните вредности на транспортот за секоја економија. Меѓународната трговска размена е најнепосредно поврзана со постоењето на развиени системи на транспортни врски помеѓу најоддалечените региони на глобално ниво. Промените во мобилноста на населението освен од економски влијанија е предизвикана од многу социјални, демографски фактори, технолошкиот развој, посебни административни мерки на владина политика, географски карактеристики и сл.

Во втората глава фокусот на внимание е посветен на историските етапи во развојот на транспортната проблематика, опфаќајќи го периодот од античко време, преку периодот на големите географски откритија па сè до современиот пристап на развојот на транспортната проблематика и организација и функционирање на современите транспортни системи.

Значењето на методолошката рамка и бројните методи кои се применуваат во транспортната проблематика е опфатено во третата глава од ракописот на д-р Темјановски. Опфатени се најчесто користените методи (разработени се единаесет методи), кои се применуваат и ја оправдуваат суштинската димензионираност на транспортот и транспортната проблематика во секое општество.

Во четвртата глава од ракописот се претставени организацијата и функционирањето на транспортот како систем. Сообраќајниот систем во најширока смисла на зборот е неделив од вкупното функционирање на општеството и најдиректно е врзан за историјата на човечката цивилизација, со начинот и квалитетот на животот, со локацијата и интензитетот на производите и други активности, со расположивиот обем и квалитет на услугите. Тој е збир на меѓусебно поврзани потсистеми и елементи како што се транспортната инфраструктура, интелектуалниот капитал и транспортната регулатива, кои овозможуваат непречено производство и реализирање на транспортните услуги, односно транспортот на стока, луѓе, растенија, животни, енергија од едно до друго место, совладувајќи огромни просторни и временски димензии.

Современите транспортни системи, нивните видови и документи кои се користат во транспортната проблематика се обработени во петтата глава. Авторот ги опфатил современите транспортни системи, но и директиви кои се препорачуваат од страна на Европскиот парламент и Советот на ЕУ за комбиниран транспорт. Во оваа глава се набројани и објаснети и ТИР, АТА и ЕЦС карнетите, нивната примена и значење за меѓународниот транспорт.

Трошоците и цена на пресметка на транспортните услуги се во фокусот на внимание во шестата глава од ракописот. Транспортните трошоци претставуваат паричен израз на потрошената количина на работа и средствата за вршење на процесот на транспортирање. Со оглед на тоа што транспортот има карактер на производна дејност, така и транспортните трошоци имаат карактер на производно-прометни трошоци, односно тие ја додаваат вредноста на стоката која се превезува и истата таа вредност ја зголемуваат.

Во осмата глава се разработени темелните вредности на транспортот како клучен елемент во европската просторна развојна перспектива која се развива како интегрален и заеднички пристап во идниот просторно-планерски модел на европските институции. Со

цел да обезбеди кохерентен развој на целата европска територија, од суштинско значење претставува потребата за поголем степен на планирање на транспортот за подобрување и организацијана целокупната инфраструктура, со отстранување на техничките препреки кои би го олесниле функционирањето на постојните национални транспортни системи. Во оваа глава детално се прикажани сите видови на транспортна инфраструктура, екипираноста, потенцијалите, но и надворешно-трговската размена на стоки во ЕУ по видови на транспорт.

Постојните состојби на сообраќајната инфраструктура во РС Македонија се разработени во деветтата глава. Сите патишта наменети за одвивање на јавниот сообраќај го чинат целокупниот систем на патна мрежа. Патната мрежа е составена и изградена од голем број патни правци со многу различни карактеристики и тоа како во поглед на својот квалитет, техничко ниво, географската и топографската положба, така и во поглед на видот и условите на сообраќајот и др. Д-р Темјановски ги разработува сите транспортни модели во земјата (патниот, железничкиот, авионскиот сообраќај), анализирајќи ги нивните постојни погодности и идни очекувани проектни реализации.

Во десеттата глава на ракописот вниманието е насочено кон транспортните коридори во РС Македонија. Во инфраструктурен поглед, тоа се транспортните оски кои поминуваат низ Република Северна Македонија, а тоа се паневропските коридори 8 (Запад-Исток) и 10 (Север-Југ). Транспортните коридори ќе функционираат во вистинска смисла на зборот ако се обезбедат и одредени институционални предуслови за нивно функционирање. Потребно е целосно обезбедување на политички, комерцијални, финансиски и технолошко-нормативни погодности. Транспортните коридори ќе можат да функционираат со целосно прифаќање и примена на меѓународните и државните регулативи, нагласува авторот д-р Темјановски.

Надворешно-трговската размена на РС Македонија по видови на сообраќај е во фокусот на внимание во еднаесетта глава од ракописот. Македонија се наоѓа на оската на еден од најзначајните меѓународни сообраќајни и комуникациски коридори, што меѓусебно ги поврзува земјите од т.н. развиен север и недоволно развиен југ, истакнува авторот. Не помалку е значаен и коридорот Запад-Исток со силни потенцијали за поврзување на развиениот запад со недоволно развиените земји од исток. Поволната сообраќајна местоположба на нашата земја, но и хендикепираноста за излез на море, просторните погодности и ограничувања, достигнатиот степен на економската развиеност влијаеле на доминантното присуство на патниот сообраќај во однос на останатите видови на сообраќај и негово значајно учество во транспортниот промет и надворешнотрговската размена.

Логистиката, нејзината суштина и значење се разработени во дванаесеттата глава на ракописот. Секторот за логистички услуги денес е неизоставен и клучен сегмент на индустрискиот сектор, како што се и иновациите, конкурентноста и комерцијализацијата на современите технологии и процеси, низ сите индустриски сектори. Логистиката игра клучна улога во конкурентноста на секоја земја и предизвикува конкурентната логистика да се спротивставува на сите глобални предизвици. Во ова поглавје авторот се фокусира на појмновното дефинирање на основните логистички термини, објаснети се категориите маркетинг логистика, каналите на дистрибуција и значењето на управувањето со синцирите на набавка. Слободно може да се нагласи дека авторот со големо внимание, стручност и посветеност ја разработува и проблематиката за современите трендови во логистиката. Во денешниот глобален бизнис, транспортот на стоки, логистика и управување со синцирите на снабдување е проектиран да бидат важен двигател на глобалната економија. Со зголемување на глобализацијата на економските активности и брзиот развој на информатичката и комуникациската технологија, бизнисите се обидуваат да се позиционираат и да се организираат ефикасно и преку стратешка основа ширум светот да ги искористат погодностите на технолошките достигнувања.

Во тринаесеттата глава на ракописот се дефинирани шпедицијата во транспортниот и логистички сектор, основните карактеристики на меѓународната шпедиција, видовите на шпедиција и правно-економските карактеристики на шпедитерското работење. Поради комплексноста на шпедитерската дејност ниту економската ниту правната наука не успеале целосно да го следат и расветлат нејзиниот вистински статус. Современата шпедиција претставува самостоен правен поим и не може да се ограничи само под класичната правна дефиниција за комисионер, агент и сл., иако во определени законодавства на одделни земји таа во правната наука сè уште се третира како еден вид на комисиона или агенциска работа, а не како самостојна категорија.

Во наредната четиринаесетта глава авторот се осврнува на обврските, правата и одговорностите на шпедитерот. Меѓународната шпедиција како значајна стопанска дејност во системот на општествената репродукција (производство-распределба-размена-потрошувачка) има задача преку својата ефикасна организациона мрежа на отпремување и допремување на стоката да ги задоволи потребите на своите комитенти во надворешно-трговскиот промет и меѓународниот транспорт. Од тоа произлегува дека како основна задача на шпедитерот е да го ослободи целосно својот комитент од грижата околу севкупниот процес на отпремување и допремување на стоката, како и сите други работи во врска со тоа. Шпедитерот во современиот меѓународен стоковен промет е најдобар и најсигурен помагач на својот комитент, тој има задача и да го советува за сите можни погодности, ограничувања, но и евентуални пречки што би се јавиле во обавувањето на главната работа.

Внатрешна организација на шпедитерското работење е предмет на расправа во петнаесеттата глава. Организирањето и проектирањето на шпедитерските активности не може да се замисли без добра организациона структура, Тоа се должи на сложеноста и значењето на меѓународниот шпедитер како алка помеѓу производителот, односно надворешната трговија и меѓународните трговски единици во странство. Во тој контекст шпедицијата како специјализирана стопанска дејност, која се занимава со организацијата на отпремувањето и допремувањето на стоки, треба да се разгледува како сложен, динамичен, стопански и економски систем.

Во последното шеснаесетто поглавје на ракописот, авторот д-р Темјановски ги опфаќа транспортните клаузули – Инкотермс 2020 (меѓународни трговски термини), нивното значење и примена во меѓународниот транспорт.

ЗАКЛУЧОК

Материјата обработена во ракописот на учебникот со наслов „**ТРАНСПОРТ И ЛОГИСТИКА**“ во целост ги задоволува потребите на Наставниот план и програма по предметот предвидена за студентите на прв циклус студии на Економски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

Материјата е презентирана со јасен, студиозен, стручно-методолошки пристап и низ бројни практични примери. Авторот применува бројни методи во презентирањето на материјата. Присутен е аналитичкиот пристап, односно квалитативната анализа, методот на графови и научна проценка. Авторот на трудот ги илустрира испитуваните појави компаративно низ временска и просторна димензија, преку примери со учество на различни модели на транспорт во превозот на луѓе, стока и услуги, а потоа врз таа основа ги прави нужните обопштувања и синтетизирање.

Во разработка на поставените теми во трудот, авторот со прилично разбирлив и стручен академски стил на пишување на вакви наставни градива пристапува кон структурирање на проблематиката и користениот материјал во конечното обликување на трудот што е пред нас. Со нагласена академска прецизност авторот ги дефинира и презентира заклучоците до кои доаѓа при истражувањето во оваа област. Поради ваквиот стил и модел на презентираниот материјал се очекува студентите без тешкотија да ја совладаат оваа материја. Трудот е поткрепен со бројни статистички табеларни прегледи и графикони, како основа на анализите, истражувањата и заклучоците по клучните прашања содржани во трудот, а цитирана е најсовремена литература за оваа проблематика од домашни и странски автори, актуелни законски регулативи, клаузули од националното и меѓународното право, како и актуелни статистички податоци од Еуростат и ОН.

Од горенаведеното, Комисијата констатира дека ракописот целосно ги оправдува и задоволува основните критериуми за објавување во форма на рецензиран електронски учебник.

Поради тоа, Рецензентската комисија има особена чест и задоволство да му предложи на **Наставно-научниот совет на Економскиот факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип** ракописот „**ТРАНСПОРТ И ЛОГИСТИКА**“ од проф. д-р Ристе Темјановски да биде издаден како електронски учебник за студентите на Економски факултет при Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип.

Рецензенти

Д-р Ленче Петреска, редовен професор, с.р.

Д-р Алекса Стаменковски, редовен професор во пензија, с.р.